

Guarino Persius-kommentárja

Komplex vizsga
2019. június 18.
Tuhári Attila

Persius

Etruszk származású satíraszerző

Kr. u. 34-ben született, lovagrendi családból († 62)

Sztoikus iskola hatása (Cornutus)

Egyetlen könyv: egy choliambus és 6 satíra

A késő antikvitásban biztosan iskolai auctor

A középkorban és a reneszánszban a legolvasottabbak egyike (9–16. sz. között kb. 600 kódex)

Bőséges interpretációs hagyomány

Ókori kommentárok

Antik kommentárjai – a 4. században már biztosan volt
(Hieronimus)

Probus Valerius – feltételezhetően erre utal Jeromos

Commentum Cornuti – 10. századtól, részleteiben antik
előzményekre visszavezethető kézirati hagyomány,
bonyolult szöveghagyományozódás (5 önálló tradíció)

Auxerre-i Remigius (Vaticanus Reginensis Latinus 1560 – 9.
sz.)

Persius-kommentátorok

- 11–13. század – *Anonymus Leodiensis*, *Ventura de Foro de Longulo* (töredékes kommentárok)
- 14. század – megnövekedő érdeklődés: rengeteg szerző (60+) és kiadás, újranyomás
- Pl.: *Ioannes de Levendale*, *Anonymus Erfordiensis*, *Magister Salibene*, *Paulus Perusinus*, *Franciscus de Butis*, *Sozomenus Pistoriensis*, *Guarino Veronensis*, *Omnibonus Leodicenus*, *Thomas Schifaldus*,

Persius-kommentátorok

Martinus Phileticus, Christophorus Landinus,
Philippinus Italus, Bartolomaeus Fontius, Ioannes
Britannicus, Raphael Regius, Ioannes Baptista
Cantalicus, Ioannes Taberius, Antonius Volscus
Pipernas, Iodocus Badius Ascensius, Scipio Ferrarius,
Ioannes Baptista Plautius, Antonius Nebrissensis,
Curius Lancillottus Pasius, Hermannus Buschius
Pasiphilus, Ioannes Murmellius, etc.

A kutatás kerete

- Projekt – ezen kommentárok kritikai feldolgozása
- Eddig 2 kötet:
 1. Bartolomaeus Fontius & Ioannes Britannicus
 2. Ioannes Murmellius & Hadrianus Turnebus & Nicodemus Frischlin

Ebbe a sorba illeszkedik be Guarino kommentárja is.

Guarino-kéziratok

8 darab (Robathan, Scarcia Piacentini):

- Bibliotheca Ambrosiana, Milano - C 45
- Bibliotheca Ambrosiana, Milano - N 160
- Biblioteca Estense, Modena - Lat. Alpha F 6,25
- Biblioteca del Seminario, Padova - 85
- Bibliothèque Nationale, Paris - Lat. 16696
- Bibliotheca Apostolica Vaticana - Ottob. Lat. 1146
- Biblioteca Nazionale Marciana, Venezia - Marc. Lat. cl. XII n. 21 (4687)
- Biblioteca Nazionale Marciana, Venezia - Marc. Lat. cl. XII n. 199 (3956)

A kollacionálás nehézségei

- Eddig háromhoz jutottam hozzá (modenai, vatikáni, párizsi)

Tanulság: az eddigi irodalom módosításra szorul:

- BAV Ottob. Lat. 1146 – Comm. Corn. Trad. D.
- Bibliothèque Nationale (Paris) Lat. 16696 –
Iuvenalis, névtelen (ismeretlen?) Persius-kommentár

Modena – Cod. Lat. Alpha F 6,25

- Biztosan nem autográf (1464. október 12.)
- Nincs dedikációs levél – feltehetően magáncélra szánt másolat
- Közepes minőségű másolat, több elírás, a szövegkiemelések rövidítései nagyon romlottak
- Határozott javítási szándék figyelhető meg (alápontozás, föléírás, újraértelmezés)

Pozitív javítások

1. 5a. [...] Facito, quod non **abscondes** opinioni Romanorum

‘abscondes’ fölött: ‘assentias’

1. 11a. [...] Solebat autem more prisco filii nutriri ea ratione, ut alienorum praeceptorum et pedagogorum asperitate et **negligentia**, ne sub nimia patris indulgentia puer corrumpatur.

‘negligentia’ fölött (halványabb tintával): ‘diligentia’

(Ezen és más helyek alapján feltételezhető, hogy később is javította vagy ellenőrizte a másolatát.)

Értelmezést nélkülöző módosítások

sat. 6. 61b.

QVI PRI[OR] ES, <CVM **PISCIS**> [CVR POSCIS]

LAM[PADA]: Hereditatem more currentium, qui petunt fatigati facem. Nam comparat petentem facem huiusmodi **in mari** [!], defatigatur [!] autem seni.

A 'piscis' olvasat tovább rontotta a szöveg egy másik helyét -> a helyes olvasat minden bizonnyal 'iuveni'

További példák

A rövidített magyarázatok értelmező emendálása:

6. 1c. <FOS | SA> [FOCO SABINO]

6. 12b. <SICVT> [SECVRVS] VVLGI

6. 15a. <AR. TV. PE. IO.> [ORTI PEIORIBVS]

6. 18c. <VERA IGITVR> [VARO / GENIO]

6. 48c. <CEPA> [CENTVM PARIA]

6. 37a. <TVMEBO IN COMICO> [TVNE BONA INCOLVMIS
MINVAS]

Egyéb problémák

6. 18c. <Rari> [Vari] enim sunt, qui obliqua habeant crura et oculos in diversa prospicientes.

6. 35a. de <cesaris> [cerasis]

Következetlen rövidítés:

6. 37c. $g^o \neq$ ergo; $g^o =$ Graeco[s]

Tanulság

- A másoló biztosan nem tartotta szem előtt a szatírák szövegét, Guarino kommentárjának valamelyik kéziratáról másolta a szövegét.
- A kollacionálás után lehetséges, hogy nem mutatkozik majd relevánsnak a kézirat, a munka ezen fázisában azonban hasznos és tanulságos kiindulópont.

Guarino

- Nagyon értékes kommentár, sok egyedi magyarázattal
- Érti és magyarázataiban bőségesen feltételezi is az iróniát, számos kortársával ellentétben.
- Kevés, specifikus auktoridézet (Terentius, Iuvenalis)
- Érződik, hogy iskolai használatra is szánták (pl. ritka vagy rendhagyó szavak deklinálása)
- A keletkezés korszakát is jellemző utalások

Eltérő felosztás

sat. 1. 1–3

O curas hominum! o quantum est in rebus inane!

‘quis leget haec?’ min tu istud ais? nemo hercule. ‘nemo?’

uel duo uel nemo. ‘turpe et miserabile.’ quare?

A fenti (és még az utánuk következő) sorok tagolása évszázados értelmezői vita tárgya. Guarino azonban mindezekhez képest más megoldást kínál.

Guarino tagolása

P. O curas hominum! o quantum est in rebus inane!

A. quis leget haec? **P.** min tu istud ais? **A.** nemo. **P.** hercule.
A. nemo.

P. uel duo uel... **A.** nemo. **P.** turpe et miserabile. **A.** quare?

A többi magyarázatnál mozgalmasabbá és komikusabbá teszi az 1. szatíra kezdősorait, itteni szövegértelmezésében Guarino allúzió szintjén is a komédia hatását feltételezi (Ter. *eun.* 184).

Talányos magyarázat

ch. 14b.

PEGA[SEIVM] MEL[OS]: Dulcedinem et suauitatem diuinae poesis, quae ex Pegasei fontis gustu comparatur. Alias **melos significat membrum**, hic est dulcedo.

Teljesen más interpretáció

sat. 1. 4.

NEC(!) MIHI POL[YDAMAS] NEC TRO[IADES] LABE[ONEM]
/ PERTVLERINT(?): Ratio consultationis suae. Siquidem ait
**Pollidamas saltem et Troades legent potius scripta
mea quam Labeonis.** Fuit autem Pollidamas quidam ex
principibus, per quem velut a simili Neronem intelligi[t],
per Troades significat Romanos ciues, qui cum a Troianis
originem ducant, non hominum sed femi[n]arum se
similes praestiterunt.

A tudománytörténetben azóta is vita tárgya, hogy ki is a
költemény célpontja, s Nero e tekintetben előkelő helyet
foglal el.

Kortárs viszonyokra történő utalás

2. **33a.** INFAMIS autem vocatur, quia **olim** in obprobrium fuit medium digitum alicui ostendere.
2. **65b.** VI[TIATO] MV[RICE]: Purpureo colore mixto cum naturali colore lanae. **Murex enim piscis** est ex cuius sanguine tingitur purpura.
3. **63c.** [...] Elleborum autem est herba salutifera omnibus morbis, qua utebantur antiqui **sicut nos reobarbarum.**
6. **53c.** PRONEPTIS / PA[TRVI]: Filia nata ex filio patruī, sed **haec vocabula capi possunt pro singulis affinibus.**

Nagyon finom kritika

- 1. 73b.** [...] Erat enim hic homo rusticus, **qui dum araret, uel ut quidam dicunt palum figeret,** superuenerunt quidam a senatu, ut in urbem reuerteretur ad dictaturam suscipiendam, [...].
- 1. 74b.** AN[TE] BO[VES]: Ergo magis apparet eum tunc arare quam pal<l>um figere.

Összegzés

- Egy meglehetősen értékes, korai voltához képest is (1460 előtti) a szatíraszerzőt értő kommentár
- Számos egyedi interpretációval, érti az iróniát, jellemző rá az arra alkalmas helyek metaforikus magyarázata
- Az eddig láthatóak alapján releváns szövegvariánsok vannak a kéziratok között, így az összes kézirat híján bármely részletről egyelőre csak nagyon óvatosan mondható ítélet